

Középkor és renaissance-kor

Irta J. Viraág Ilona

Az a páratlanul pompás ókori sportkultura, amely a görög gimnasztikában csúszosodott ki, a krisztusi vallás elterjedése után a pogány kulturával együtt hirtelen és ugyszólván nyomtalanul eltűnt. Eltűnését nem azért mondjuk hirtelennak és nyomtalanak, mintha tényleg így állana a dolog, hanem, mert hiányoznak az adataink, amelyek tájékoztatnának bennünket a fokozatos eltűnés lefolyásáról. A történetírás ugyanis alig foglalkozott e kérdéssel, mert megelégedett azzal a közhellyé lett magyarázattal, hogy a földi siralomvölgy eszméjét hangsúlyozó keresztény világnézet nem válhatott a testi élvezetekben elmerülő pogány erkölcs továbbvivőjévé. Megelégedett azzal a kijelentéssel, hogy a gimnasztikának, mert a pogány szellem alkotása volt, vissza kellett vonulnia a szereplés színpadáról. Pedig nem így áll a dolog. Adataink vannak arra, hogy a görög sport a keresztény vallás elterjedése után is sokáig tovább élt Görögországban és Itáliában, s teljes kimulását hosszú agónia előzte meg. Tudjuk azt, hogy a görög athléták utódai tovább éltek a középkori vándorló szemfényvesztőkben, a prestigátorokban. Az igaz, hogy az egyház Tertullianus híres mondása: »A versenyzés az ördög műve« (palaestra diaboli negotium) óta ellenszenvvel viseltetett a görög gimnasztika és általában a sport iránt, ez a mondat azonban azt is bizonyítja, hogy a sport sokkal mélyebben gyökerezett a népies szokásokban, semmint hogy egyetlen parancsszóval kiirtható lett volna. Nem, a görög sport nem nyomtalanul tűnt el és nem azért, mert ellenkezett a keresztény világnézettel, hanem elszenvedt lassan, mert Európát a népvándorlás egészen új népfajokkal árasztotta el, amelyekkel az új légkörben a görögöknek már nem volt idejük megkedveltetni sportjukat. Ezek a parvenü népek nagyon műveletlenek voltak ahhoz, hogy megérthették volna a görög gimnasztika jelentőségét.

Igy a középkorban egészen új sportkultúra és testnevelés alakult ki, amely nem az egyes népek sportjából fakadt, hanem egy nagy középkori intézmény, a hűbéresi intézmény termelte ki. Jellege nemzetközi volt és éppen ezért nem maradhatott fenn soká. A vándorbirkózók és ökölvívók mutatványai csupán látványosságul szolgáltak. Egyes népek önálló sportkulturájukat nem tudták kifejleszteni, mert nem gyakorolta a nemesi osztály. A középkor sportja exkluzív nemesi sport, az u. n. lovagjátékok volt, amely viszont rövidéletűsége itélte magát azzal, hogy gyakorlásából kizárta a tömegeket.

A középkori nemesi sport nagyon fejlett volt. Ez természetes is, hiszen a nemességnek más dolga sem volt, mint a hadviselés és a szellemi munkával nem erőltette meg magát. Sportjuk így tulajdonképpen katonai sport volt és a testnevelés egyetlen tárgya volt a nemes ifju nevelésének. A nemes ifju 14 éves koráig otthon nevelődött szüleinél és nem tanult mást, mint lovaglást és ijazást. Tizennégyéves korában további nevelésre elküldötték apródnak valamely főnemes, esetleg a király udvarába. Itt azután hasonló koru társaival együtt alapos kiképzést nyert a lovagi nevelésben, melynek célja a harcászatban való jártasság megszerzése volt. Gyakorolták magukat és kétségkívül össze is mérték erőiket a lovaglásban, ugrásban, futásban, birkózásban, köhajtásban, mászásban, vivásban és ijazásban. Huszonegyéves korukban lovaggá ütötték őket és ezzel jogot nyertek a lovagtornákon való részvételre.

A *lovagtorna*, a középkori lovag életének legfontosabb eseménye, lényegében nem volt más, mint fényes ünnepi keretben lejátszódó versenyszerű lovas harcijáték. A lovagság intézményével együtt Franciaországból származott. Két fajtáját különböztették meg: a *Buhuri*-ot, melyben a lovagpárok együttesen csaptak össze és a *Tjost*-ot, melyben az egyes párok külön viaskodtak. Mindkettő egyformán veszélyes volt, sőt nem ritkán halállal is végződött.

Ilyen volt a középkor sportja.

A *renaissance*-kor fontos korszak az európai sport fejlődéstörténetében. Megteremtői, a lelkes humanisták buzgón olvasták az ókori írókat és a leírások nyomán forró vágy szállta meg lelküket, hogy ujjíteremtsék a multat. A multat felelevenítő szellemáramlat programjába felvette a görög sport életrekeltését is. Ekkor kísérte meg a kereszténység először, hogy az erkölcsi és szellemi nevelés mellett megadja a jogát a testnevelésnek, a sportnak is. A mozgalom Itáliából indult ki, ahol a nagyvárosokban élő polgárságnak nagy szükségére volt a sportolásra. Az első sportapostolt *Vergerto* Péter Pálnak (1348—1419) hívták és a páduai egyetem bölcselőtanára volt. Később kizárólag a gyakorlati neveléssel foglalkozott. Neveléstani munkájában (*De ingenuis moribus ac liberalibus studiis*) ő hirdeti először a kiegyensúlyozott szellemi és testi nevelés szükségét. Gyakorlatilag az egyéni nevelést valósította meg és növendékei testét a futással, ugrással, ökölvívással, kardvívással és ijazással edzette. Fontosnak tartotta, hogy a gyermekek csak oly sportokat üzzenek, melyek erősítik a testet és fokozzák a munkakedvet.

Vergerio követője *Vittorino Rambaldoni* (Vittorino da Feltre: 1378—1446) már rendszeresen tanítja a testnevelést. 1425-ben Mantuában a Gonzaga hercegtől tanítás céljára ajándékba kapott La Giocosa kastélyban európai hírű iskolát alapított, amelyet nagy tömegben kerestek fel a külföldiek. Vittorino a sport minden ágán kívül, u. m. lovaglás, ijazás, labdázás, vivás, athlétika már a zenével és tánccal is foglalkozott. A testnevelést teljesen demokratikus alapra akarta lefektetni, mert

meggyőződése szerint arra az egészség megtartása céljából mindenkinek szüksége van, tehát nem sajátíthatja ki a lovagi osztály. Iskolájának, amelynek tanítási rendszere a kolostori és várkastélyi nevelés egybevonása volt, célja az, hogy a művelt uriember ne egyoldalú, vagy csak testi, vagy csak szellemi nevelésben, hanem mindkettőben részesüljön.

Vergerio és Vittorino Rambaldoni után egyre-másra alakulnak az iskolák és rendszerek, amelyek fontos szerepet juttatnak a sportnak. Az elvek mindinkább céltudatosak lesznek és magasabb megfontolásból erednek. *Mapheus Veghus* (1406—1458) pápai titkár »De liberorum educatione et claris eorum moribus« című munkájával meglepően közel jár az újabbkori angol neveléstan, különösen Herbert Spencer elveihez. Kifejezetten hangsúlyozza, hogy a testnevelés célja a háborúra, illetve a katonai szolgálatra való előkészítés. Az izom-idegrendszer egészségétől függ a lélek egészsége, de ügyelni kell arra, hogy a sportolás túlságbavitele ártalmára ne legyen a szervezetnek. A renaissance-korból még egy kiváló tudós nevét, *Marsilius Ficinius*-ét említhetjük fel, mint aki behatóan foglalkozott a harmónikus nevelés problémájával. Ő a testnevelés áldásaiban elsősorban a tanulókat és tudósokat kívánja részesíteni és pedig nem a lovagi ügyességek megszerzése, hanem a test és lélek együttes nevelése céljából. A fent ismertetett elvek Olaszországból kiindulva Európa minden államában követőkre találtak, hogy azok az iskolában is érvényesüljenek, ám maradandó rendszer, igazi sportkultura az akkori zürzavaros politikai állapotok és a vallási villongások között nem alakulhatott ki. Nem maradt azonban hatás nélkül a filantropusokra, a német torna megteremtőinek előfutáira. Velük azonban már elérkeztünk az ujkorba.